

TOMPA ANDREA

AnőAnőAnőAnő

■ ALAN BENNETT: BESZÉLŐ FEJEK; APRIL DE ANGELIS: SZÍNHÁZI BESTIÁK ■

Színpadon a nő – hol máshol is lehetne? A magyar színházban ma, és jórészt e térségben mindenütt, a nő (legfeljebb, elsősorban, csak) színésznő. Azaz nem rendez, és nem ír drámát. „Nők is tudnak darabot írni?” – kérdezi egy szereplő az Új Színházban. A döbbszerű kérdés egy színésznő, egy 1660-ban játszó darab hősnője. A kérdés hallatán a közönség nevet. Egyébként ő az első nő, aki Angliában színpadra lépett. Ezt kortársunk, bizonyos April de Angelis író – Aprilisi Angyal, neve oly szépre sikerülten beszédes, hogy nyilván álnév – darabjában teszi, hogy a kör ily módon be is záruljon. Az egyébként közép-szerző szerző saját létére is kérdez ezzel, bár a színlap siet tudunkra hozni, hogy sikeres író, ugyan, azonban semmiképp sem feminista (mintha a feminizmus, egyéb szörnyű izmusokkal karöltve, valami vállalhatatlan világnézeti pozíció lenne).

Van tehát a nő: a Thália színpadán, egy bizonyos, szintén nem korszakalkotó, de annál sikeresebb szerző, Alan Bennett *Beszélő fejek* című darabjában négy nő, az Új Színházban a *Színházi bestiák* címűben pedig öt, az utóbbinak egész stábját – szerzője, rendezője, fordítója, tervezője is – nő. Színészközpontú és közönségbarát előadásnak szoktuk nevezni az ilyet, amivel egyrészt azt akarjuk kifejezni, hogy a „színészek jó lehetőséget kapnak”, másrészt hogy a „nézővel barátságosan bántanak”, s egyúttal el is határoljuk a színész- és nézőbarátságatlan, nem a színészre alapozó, hanem (mire is?) rendezői interpretációra, világteremtésre stb. törekvő előadásoktól. Ilyen színház – teccik, nem teccik – van, az emberek azért járnak színházba, hogy színészeket, *noch dazu* színésznőket lássanak jó helyzetekbe hozva. Éppen a *Beszélő fejek* látni, hogy mennyire láthatatlan tud maradni egy rendező (jelen esetben Bálint András). És ha egyébként a jó szí-

nésznők tényleg jó helyzetbe vannak hozva, akkor panaszra semmi ok.

A *Bestiák* egy nagy színháztörténeti pillanatot szándékozik megragadni: ez a mozzanat a nő színre lépése a színházban, a nagy áttörés, a színésznőség útjának legelső lépései. A pecsét feltörésének – erotikus konnotációktól sem mentes – pillanata lenne ez (a színlap pecsétet formáz, megfejteni üzenetét soká tart): a szüzesség elvesztésének, a színpadi és társadalmi prostituálódásnak a kezdete. A drámai anyag azonban minduntalan kihull a szép nevű szerző kezéből: sem a problémát nem tudja a jelenből szemlélni, sem sorsokat végigírni; az utolsó jelenetre végképp kifogy a dramaturgiai ötletekből, és jobb híján egy epilógot mondhat a főszereplővel. A Bennett-darab négy, egymással össze nem függő női monológból, történetből áll – nagyjából négy magányos élet ez; az utolsó egy mai amerikai filmszínésznő néhány napjáról készült beszámoló – a színésznői múltból így befutunk a mába. A darabok rokon vonása mégsem a női mivolt keresése (ahogy a nőkről gondolkodnak, abból sajnos semmi újat nem tudtam meg magunkról) vagy a közös nyelv (eredetileg mindkettő angol), hanem a közép-szerűség. Az első sekélyes gondolataival és dramaturgiaiailag problematikus megrajzolt, jóformán csak felvázolt sorsaival darabként közép-szerű, a második a figurateremtés szükségével, könnyűségével. Azonban a színházi kultúrákban (ilyen az angol és az amerikai), ahol a kortárs darab – nem is darab, hanem *writing* (írás) – képezi a színház gerincét, fősodrát, ott valószínűleg tucatjával vannak és elférnek az ilyen darabok; a konzervatívabb, klasszikusabb repertoárú magyar színházban, amely idegenkedik a kortárs írástól, és kevés teret szán neki (a tér most is kevés: mindkét előadás stúdióban megy), az efféle darabok minőségbeli

Béres Ilona, Pokorny Lia, Börcsök Enikő és Almási Éva a *Beszélő fejek*ben

Bánsági Ildikó (Mrs. Betterton), Pokorny Lia (Mrs. Marshall) és Kecskés Karina (Mrs. Farley) a Színházi bestiákban

hiányosságai feltűnőbbek, mint saját honi közegükben. Elférni persze itt is elférnek, ahogy Trepljov mondja a *Sirályban*: „van hely mindenkinek, újnak is, réginek is.”

A *Bestiák* sok izléssel, érzékenységgel színre vitt előadás (Lévay Adina rendezése), igen kiváló jelmezekkel és látványos teatralitással (minden jószerevével pasztellben tartva), jól válogatott barokk zenei világgal és hatásos, a hatásvadászattól sem féltő jelenetekkel. A rendező jobban bíz a darabban, és többre is tartja. A vékony történet egy színésznő felkapaszkodásáról és sikerre vergődéséről szól, és a „színház a színházban” agyonnyúzott dramaturgiai fogására épül. Ezt egyetlen ponton sikerül megtörnie: amikor a színház és az élet összeér. Amikor ugyanazon a színpadon, ahol korábban mindenféle darabot mutattak be, a feldühödött nők meggyötörnek egy viaszfigura által reprezentált férfit, miközben a *Macbeth* vészbányáinak átkait szórják rá.

A történet főhőse, a narancsáru lányból a király szeretőjévé és ünnepezt színésznővé avanszált díva Pálfi Kata pályájának talán legjelentősebb szerepe. A figyelemre méltó színésznő, akinek még minden pillanata feszült és telített, mintha nem merne kiengedni, pontos és éles, de egynemű és főként nem könnyed, a szerep megkívánta nyersség és durvaság idegen tőle, hangjának regiszterei pedig szűkek. A darabban a legdrámaibb sorsot Kecskés Karinának szánták (ő a megrontott, kidobott, terhesen utcára került színésznő), neki van azonban a legkevesbé emberi anyaga e dráma megszólaltatásához, eszközei szürkék és felületeseek, sorsa őt magát sem rendíti meg, nemhogy a nézőt. A sertepertelő szolgáló szerepében Nagy Mari ismert figuráját hozza, nem élezi, hanem tompítja a szerep kiszögelléseit, így kissé fakóra és érdektelenre szűkíti. Bánsági Ildikó a Nagy Tragika – lenne, de az a gyanúm, hogy figurájába nem gyúrtak elég drámai anyagot és helyzetet, teátrális és szándékoltan hamis játéka nem tudja elhitetni, hogy tényleg ő az egykori Formátumos Nagy Színésznő, aki után a színház és a színészet is alászállt a láblengetés és farriszálás mélységeibe. Pokorny Lia sértett barokk szépség, a kemény és kegyetlen nő, erős színpadi jelenléttel, de kevés humorral, kontúros, de egyarcú karakterrel; figurájába sem ő, sem rendezője nem lát bele ellentmondásokat.

Ahogy Pokorny másik szerepében, a *Beszélő fejek* naiv amerikai színésznőcskéjeként is remek, de egynemű; játéka itt is élvezetes, jelenléte feszült és izgalmas, figurája harsány és figyelmet parancsoló, bár a drámai anyag itt is igen csekély, és nagyjából leírható

a *casting + sex* képlettel. Egyik szerepében sincs önreflexiója, mintha megtiltaná magának, hogy hallja, amit mond, és gondolatokat tárítson hozzá. Béres Ilona pedig éppen hogy folyamatosan gondolkodik magán, azért ilyen kemény és törhetetlen, azért tartja el annyira a szerepét, mintha egy harmadikról beszélne. S mert nem engedi közel magához, nem hagyja, hogy a testévé váljék, drámája nem is válik személyessé. Almási Éva egy levélírónt testesít meg, aki magánya elűzésére panaszlevelet ír mindenkinek, de akihez a színésznőnek semmi köze, és aki számára semmi mondandója. A real-groteszk, nevetségesen-szeretnivalóan gyűlöletes levélírónt szürke, átlagos figurának látta, holott nem az, ellentmondásait inkább összebékíti, semmint kiélezné, ő sem gondolkodik magán.

De Van Egy Nő. Igazi Janus-arccal. Egyszerre él és gondolkodik, megélve gondolkodik, és ezáltal velünk is átéleti, és elgondolkodtat. Ami megtörténik, egyben elemzés tárgya is. Minden mondatának tétje van, mert nem a következő frázist mondja. Semmit sem tudunk előre, kiszámíthatatlan minden. Az esendő alkoholisták lelkészfeleség sorsa egy huszonhat éves mohamedán zöldségkereskedő ágyán vezet keresztül, nagyjából Krisztustól Síváig. Minden elhangzó szó, még a részeg handabanda mélyén is ott lapul az ellentmondás: a ki vagyok és mit teszek feszültsége. Ez az egyszerűnek látszó lény egy lebilincselően gazdag színészi személyiségből táplálkozik – igézetes személyességgel. Börcsök Enikő ugyanúgy csak egy magányos kisember, mint a többi szereplő. Amikor őt nézem, tudom, hogy van ilyen színház, amelynek dolga: a színész apológiája.

ALAN BENNETT: BESZÉLŐ FEJEK (Thália Színház)

FORDÍTOTTA: Vajda Miklós. DÍSZLET-JELMEZ: Füzér Anni. RENDEZŐ: Bálint András.

SZEREPLŐK: Almási Éva, Börcsök Enikő, Béres Ilona, Pokorny Lia.

APRIL DE ANGELIS: SZÍNHÁZI BESTIÁK (Új Színház)

FORDÍTOTTA: Enyedi Éva. DÍSZLET: Balla Ildikó. JELMEZ: Gadus Erika. RENDEZŐ: Lévay Adina.

SZEREPLŐK: Bánsági Ildikó, Nagy Mari, Pokorny Lia, Kecskés Karina, Pálfi Kata.